

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

*Присвячено 215-річчю заснування
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ**

ХАРКІВ – 2019

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 05.11.2019 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 145 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2019.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної
педагогіки, 2019.
© Васильєва М.П., 2019.

Прокопенко М.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ.....	119
Солонінкіна О.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У ВАГІТНИХ ЖІНОК МЕТОДАМИ ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ.....	122
Степанова Ю.О. КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ГРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	126
Токар І.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	131
Троян В.Д. ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ РОЗВИВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ.....	134
Відомості про авторів.....	141

щодо поінформованості студентів з проблем поширення наркоманії, наслідків вживання відповідних речовин та можливостей ефективного попередження та лікування залежних людей. Узагальнені результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень сформованості готовності до організації профілактики наркоманії серед студентів ЗВО.

На етапі формування було впроваджено комплекс заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профілактичної роботи. Цей комплекс містив:

1) лекційне заняття з використанням мультимедійної технології «Світовий досвід профілактики наркоманії та підготовки соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності»;

2) семінарські заняття «Технологія профілактики наркотичної залежності серед молоді»; «Соціальна реклама як метод профілактики наркотичної залежності у суспільстві»;

4) науково-методичний семінар «Наркотики? Не моя тема!», що мав за мету наукову підготовку майбутніх соціальних педагогів та працівників до створення власного соціально-педагогічного проекту з проблематики профілактики вживання наркотичних речовин студентами (об'єм проекту не більше 3 сторінок, час на представлення проекту – 10 хвилин);

На контрольному етапі проводився аналіз ефективності наведеного комплексу засобів та рівня готовності студентів до профілактичної роботи в контексті дослідження.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення повторної діагностики на контрольному етапі експерименту підтвердило, що впровадження розробленого комплексу заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин підвищило рівень готовності соціальних педагогів до цієї діяльності. Збільшився відсоток студентів з високим до 65 % та середнім до 30 % рівнем знань та вмінь щодо профілактики вживання наркотичних речовин серед студентів ЗВО, що підтверджує ефективність запропонованого комплексу засобів.

Перспективою подальших досліджень в цьому напрямі є висвітлення програми соціально-педагогічної діяльності з профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ключко О. О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2013. 172 с.

2. Гусак П.М., Мартинюк Т.А, Сидорук І.І. Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 484 с.

Солоніккіна О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У ВАГІТНИХ ЖІНОК МЕТОДАМИ ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М.Василенко

У статті розкрито суть понять «засіб», «засоби професійної підготовки». Охарактеризовано компоненти підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. Наведено комплекс засобів цієї підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, компоненти підготовки, засоби підготовки, соціальний працівник, соціальний працівник, дельфінотерапія, вагітні, емоційна стійкість.

Annotation: *The article reveals the essence of the concepts of "means", "means of vocational training". The components of preparation of the future social worker for the formation of emotional stability in pregnant women by methods of dolphin therapy is considered in the article. An complex of this training of future social workers.*

Key words: vocational training, components of preparation, means of preparation, social worker, dolphin therapy, pregnancy, emotional stability.

Постанова проблеми. Розвиток системи освіти на засадах гуманізму та людиноцентризму в сучасних умовах соціально-економічних змін потребує осмислення концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Підґрунтям для розв'язання цих завдань є Закон України „Про вищу освіту”, Закони України „Про соціальні послуги”, „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”.

Соціальна значущість діяльності, специфічність і складність роботи соціального працівника висувають низку особливих вимог до його професійної діяльності з вагітними жінками щодо забезпечення їх емоційної стійкості в період вагітності.

Проблеми та завдання, які виникають у процесі фахової діяльності соціального працівника з вагітними жінками, здебільшого не мають однозначного варіанта розв'язання, тому потребують конструктивного переосмислення й перетворення власного досвіду, що неможливо без спеціальної підготовки. Професійна підготовка, вивчення сукупності педагогічних дисциплін самі по собі, автоматично, не забезпечують накопичення в майбутніх соціальних працівників ціннісно-сміслового досвіду професійної діяльності. Це потребує розробки комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до розв'язання досліджуваної проблеми з використанням дельфінотерапії.

Аналіз наукових праць свідчить, що основи роботи з вагітними жінками розглядали Л. Акініна О.Захарова,, В. Коваленко, Т. Крюкова, Є. Осоченко, Г. Філіппова Ж. Цереградська, О. Michel, М. Sears., D. Winnicott. Вивчення наукових досліджень з проблеми підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери дозволив встановити, що існує об'єктивна суспільна значущість якісної підготовки соціального працівника в умовах закладів вищої освіти. Встановлено, що даній проблемі приділено належну увагу вченими (О. Безпалько, Р. Вайнола, М. Васильєва, К. Віцукаєва, Ю. Галагузова, І. Зверева, О. Карпенко, А. Капська, В. Костіна, Л. Міщик, О. Пономаренко, С. Харченко). Проте, проблема професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії є недостатньо розробленою та потребує розробки комплексу засобів цієї підготовки.

Мета статті. На основі аналізу наукової літератури, практики розкрити особливості підготовки майбутніх соціальних працівників з роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії та навести комплекс засобів цієї підготовки.

Основний виклад матеріалу. Розробка комплексу засобів підготовки потребує уточнення поняття «засоби», розкриття змісту засобів підготовки та визначення особливостей цих засобів саме до роботи з вагітними методами дельфінотерапії. Під комплексом розуміють сукупність, поєднання предметів, явищ, дій, властивостей, складових одне ціле [3].

Аналіз літератури свідчить, що поняття «засіб» розглядається у двох аспектах: як знаряддя діяльності, а також як прийом, спосіб дії. Так, зміст поняття «засіб» розглядали Ю.Бабанський, В.Оконь, В.Оніщук, М.Скаткін, М.Фіцула як різноманітні об'єкти навчально-виховного процесу, завдяки яким більш успішно і за короткий час засвоюються знання та вміння. Дослідники Г.Коджаспірова, Н.Тарасевич визначають засоби як різноманітну діяльність: працю, гру, спілкування, навчання, а також способи її організації. Ф.Корольов, В.Гмурман стверджують, що якщо той чи інший акт, предмет, явище веде до мети, він стосовно неї виступає як засіб. В.Лозова, Г.Троцько визначають засоби як те, за допомогою чого здійснюється навчання. Б.Наумов виділяє такі засоби педагогічної діяльності:

особистісні засоби (зовнішній вигляд, осанка, хода, міміка, жести вихователя та його мова: виразність, мелодійність, лексична і стилістична культура); матеріальні засоби (книга, зошит, ручка, схеми тощо); технічні засоби (фото, кіно, звукотехніка, навчальне телебачення, ЕОМ); організаційні засоби (режим, розклад занять, колектив працівників, єдині педагогічні вимоги); засоби формування відносин між педагогами й вихованцями.

До основних засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії можна виділити такі: зміст виховного матеріалу (М.Антонюк, І.Вікторенко), духовні та матеріальні об'єкти організації навчання (В. Костіна) [4], методи навчання й окремі його прийоми, емоційна атмосфера заняття (О. Василенко) [1], які дозволяють розвивати пізнавальну активність і спрямувати підготовку на формування позитивного ставлення до процесу пізнання, що визначається їх мотивацією, пізнавальними інтересами до педагогічної професії (М. Васильєва) [2].

Отже, поняття «засіб» розглядається у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні засіб – це матеріальний об'єкт та знаряддя діяльності. У цьому разі засіб навчання виступає як дидактична одиниця, що застосовують на заняттях з підготовки майбутніх фахівців взагалі, соціальних працівників до роботи з вагітними – зокрема. А в широкому розумінні – мова йде про весь процес підготовки: форми та методи діяльності, емоційну атмосферу та особистість працівника, зміст освіти, допоміжні знаряддя, техніку тощо. І в цьому розумінні засіб виступає як компонент педагогічного процесу.

У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися другого погляду на поняття засіб, оскільки в широкому розумінні вони містять у собі більше елементів: програма, навчальний план, методичні розробки підготовки майбутніх фахівців взагалі, соціальних працівників до роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. На основі аналізу праць науковців В.Краєвського, І.Лернера щодо змісту освіти та дослідників-педагогів М. Васильєвої, О. Василенко, В. Костіної, Н. Кабусь, П. Міщик, І.Романової [1; 2; 4; 5] щодо підготовки майбутніх соціальних працівників можна виділити такі засоби підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії: на теоретичному рівні – компоненти педагогічного процесу (цілі, принципи, зміст освіти, методи, форми) спрямовані на роботу з формування емоційної стійкості у вагітних жінок; на рівні навчального предмету – процес навчання відповідно до типу навчального предмету.

Так навчальні дисципліни «Технології соціальної роботи», «Теорія і практика соціальної роботи в Україні», «Теорія і практика соціальної роботи за кордоном», «Психологія» мають провідний компонент гносеологічні, орієнтаційні, оціночні знання з організації соціальної роботи з особистістю. Зміст навчального матеріалу, плани, програми, методичні розробки розкривають суть компонентів соціальної роботи з різною категорією населення відповідно до визначених проблем. Підручники, посібники, ТЗН, дидактичні розробки розкривають сучасні підходи, принципи, методи, форми соціальної роботи в теорії та практики. Для продуктивної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії нами було розроблено комплекс засобів, окремі ланки якого, забезпечують цілісний процес підготовки соціальних працівників, який допомагає ефективно вирішувати завдання різнобічного творчого характеру у роботі з вагітними на базі зазначених навчальних дисциплін..

Метою розробленого комплексу засобів є удосконалення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. Для досягнення мети було виокремлено наступні завдання: формування теоретичних знань у студентів з дельфінотерапії (сутність, мета, напрями) відповідно до особливостей роботи з вагітними жінками і їх емоційного стану; формування умінь і навичок з підвищення емоційної стійкості у вагітних; мотивувати студентів до формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії.

Зміст діяльності з підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії складається з таких компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Надамо їм характеристику.

Мотиваційний компонент підготовки – це поєднання спонукань та мотивів, які спрямовані на забезпечення високої навчальної продуктивності занять, формування вмінь та навичок для використання їх у професійній діяльності. Мотиваційний компонент включає в себе професійні установки, інтереси, прагнення займатися дельфінотерапією. Його основою є особисте прагнення людини застосувати свої знання в обраній професійній сфері на практиці.

Когнітивний компонент є основою соціально-педагогічної діяльності та передбачає оволодіння майбутніми соціальними працівниками необхідними знаннями про зміст формування емоційної стійкості у вагітних жінок та застосування дельфінотерапії, а також їх компонентів: гносеологічними, орієнтаційними та оціночними, про психологічні основи професії, засобами, методами та прийомами для формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії, а також для планування та аналізу своєї діяльності.

Успішність засвоєння теоретичних знань, залежить від реалізації діяльнісного компоненту, метою якого є формування професійних педагогічних умінь та навичок. Педагогічні уміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях. Частина цих дій може бути автоматизованою – це навички [5].

Задля вивчення рівня поінформованості щодо майбутньої професійної діяльності, ціннісного ставлення до майбутньої професії (мотиваційний компонент) ми визначили критерії сформованості в студентів готовності до роботи з вагітними жінками, як-от: спрямованість на досягнення, мотиваційна переконаність, наявність позитивної мотивації до вивчення технологій роботи з вагітними, методи дельфінотерапії, завдяки яким підвищується емоційна стійкість у вагітних жінок. Використано методику діагностики навчальної мотивації студентів (автори: А. Реан і В. Якунін), методику «Морфологічний тест життєвих цінностей» (автори: В. Сопов та Л. Карпушина); методику написання есе «Дельфінотерапія у роботі з вагітними – за чи проти».

Однією з передумов вирішення проблеми з підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з вагітними в центрі дельфінотерапії є підвищення рівня культури, зокрема через опанування студентами ґрунтовними психолого-педагогічними знаннями, уміннями і навичками. Організація підготовки за означеними компонентами здійснюється за допомогою використання аудиторних та поза аудиторних занять. До аудиторних форм навчання відносять: лекції, семінари, тренінги, колоквиуми, консультації. До поза аудиторних занять – самостійну роботу студентів, розробка презентації, написання наукових робіт і рефератів, соціально-виховні заходи.

Для реалізації цього завдання в розробленому нами комплексі засобів використано такі форми організації навчальної діяльності студентів, як: лекційні, семінарські, поза аудиторні заходи.

Задля збагачення навчально-методичного забезпечення з професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії було виокремлено ефективні форми та засоби: доповнення лекційних та семінарських занять щодо особливостей роботи соціального працівника з вагітними; проведення практичних занять на яких студенти мали змогу удосконалювати свої навички, застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності (тема: «Методи формування моральної культури вагітних жінок», «Зниження емоційної напруги у вагітних»); проведення лекції («Напрями виховання дитини в сім'ї», «Особливості роботи соціального працівника з вагітними жінками», «Основні аспекти роботи з дельфінами», «Суть, мета і особливості проєкції дельфінотерапія»); організація поза аудиторної діяльності студентів – консультування студентів на базі комплексу Немо щодо використання методу дельфінотерапії; залучення магістрантів до виступу з даної тематики на наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах; проведення анкетування та тестування зі студентами на

тему “Як я бачу морально емоційно підготовлену вагітну жінку?” з метою моніторингу обізнаності студентів про показники та компоненти знань емоційної складової вагітних жінок.

Таким чином, комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок у центрі дельфінотерапії – це сукупність структурованих форм та методів, що мають на меті сформувати готовність соціального працівника до роботи з вагітними жінками. До них відносимо опорні конспекти занять, плани практичних занять, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, нормативні документи, ілюстративні та мультимедійні матеріали аудиторної роботи.

Подальшого дослідження потребує експериментальна перевірка комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії.

Список використаних джерел:

1. Василенко, О. М. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до виховання дітей-сиріт у мікросередовищі центру соціально-психологічної реабілітації дітей // Педагогіка і психологія. Вип.52. X. : Смугаста типографія, 20016. С. 79-89.
2. Васильєва, М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі / М.П.Васильєва // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – X. : УПА, 2017. №. 56-57. С.132-137.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг.ред.проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
5. Журид Б.А. Мы понимаем друг друга. Учебник для тренера морских млекопитающих Севастополь: Радуга, 1997.
6. Крушинская Н. Л. Поведение морских млекопитающих / Н. Л. Крушинская, Т. Ю. Лисицина. Москва: Наука, 1983.
7. Удивительный мир дельфинов / Б. Поповский. Киев, 2013. С. 160
8. Костіна В.В Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до використання етнопедагогічних засобів у роботі з дезадаптованими дітьми та молоддю. *VZDELÁVANIE A SPOLOČNOSŤ medzinárodný nekonferenčný zborník Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta / Renáta Bernátová, TetyanaNestorenko (Eds.)*, Prešov, 2016. 516с. (С.172-182).
9. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05 / Л. І. Міщик. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.

Степанова Ю.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ГРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

У статті проаналізовано результати констатувального етапу соціально-педагогічного експерименту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації молодших дошкільників, визначено та обґрунтовано критерії готовності до